

**QASHQADARYO VILOYATIDA AGRAR SOHADA INFRATUZILMAVIY
TA'MINOTNI YAXSHILASHNING MINTAQAVIY IMKONIYATLARI****Eshboltayev Xumoyun Abdurajabovich**

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti iqtisodiyot yo'nalishi 1-bosqich magistranti
+998-97-229-20-40

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida agrar sohada infratuzilmaviy ta'minotni yaxshilashning mintaqaviy imkoniyatlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'nalishlari tahlil qilinadi. Shuningdek, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash, qayta ishlash, logistika va servis xizmatlarini rivojlantirish orqali hududning agrar salohiyatini oshirish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Qashqadaryo viloyati, agrar soha, infratuzilma, infratuzilmaviy ta'minot, qishloq xo'jaligi, logistika, servis xizmatlari, mintaqaviy imkoniyatlar.

**РЕГИОНАЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ УЛУЧШЕНИЯ
ИНФРАСТРУКТУРНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ
КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ**

Аннотация: В статье рассматриваются региональные возможности улучшения инфраструктурного обеспечения аграрной сферы Кашкадарьинской области, существующие проблемы и направления их решения. Особое внимание уделяется развитию хранения, переработки, логистики и сервисных услуг как важным факторам повышения аграрного потенциала региона.

Ключевые слова: Кашкадарьинская область, аграрная сфера, инфраструктура, инфраструктурное обеспечение, сельское хозяйство, логистика, сервисные услуги, региональные возможности.

**REGIONAL OPPORTUNITIES FOR IMPROVING INFRASTRUCTURAL
SUPPORT IN THE AGRARIAN SECTOR OF KASHKADARYA REGION**

Abstract: This article examines regional opportunities for improving infrastructural support in the agrarian sector of Kashkadarya region, as well as existing problems and possible solutions. The study emphasizes the importance of storage, processing, logistics and service infrastructure in increasing the agricultural potential and economic efficiency of the region.

Keywords: Kashkadarya region, agrarian sector, infrastructure, infrastructural support, agriculture, logistics, service infrastructure, regional opportunities.

KIRISH

O'zbekistonda qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va uning raqobatbardoshligini oshirish so'nggi yillarda iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Qashqadaryo viloyati — respublikaning janubida joylashgan, ulkan agrar salohiyatga ega, lekin infratuzilma jihatidan rivojlanish zarurati saqlanib qolayotgan hududlardan biridir. Viloyat qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish hajmi bo'yicha O'zbekistondagi yirik hududlar qatoriga kiradi.

Agrar sohada infratuzilma deganda, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash, qayta ishlash, tashish va sotish jarayonlarini ta'minlaydigan obyektlar, texnologiyalar, institutlar va xizmatlar majmui tushuniladi. Infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmasligi dehqon va fermer xo'jaliklarining daromadligini kamaytiradi, mahsulot yo'qolishiga olib keladi va bozorga chiqish imkoniyatlarini cheklaydi.

2017-2021-yillarda amalga oshirilgan O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi hamda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston strategiyasida qishloq xo'jaligini rivojlantirish va infratuzilmaga sarmoya jalb qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shunday bo'lsa-da, Qashqadaryo viloyatida agrar infratuzilmaning mintaqaviy imkoniyatlarini kompleks o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar soni hali yetarli emas.

Ushbu maqolaning maqsadi — Qashqadaryo viloyatida agrar sohada infratuzilmaviy ta'minotning hozirgi holatini baholash, mintaqaviy imkoniyatlarni aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot quyidagi vazifalarni hal etishga yo'naltirilgan:

- viloyatdagi agrar infratuzilmaning hozirgi holatini tahlil qilish;
- saqlash, qayta ishlash, logistika va servis xizmatlarining muammolarini aniqlash;
- mintaqaviy imkoniyatlarni baholash va ishlatilmayotgan resurslarni ko'rsatish;
- infratuzilmani yaxshilash bo'yicha amaliy tavsiyalar taqdim etish.

Tadqiqotning predmeti — Qashqadaryo viloyatida agrar sohada infratuzilmaviy ta'minotni yaxshilash jarayonlari va ularga ta'sir etuvchi omillar hisoblanadi.

MAVZU BO'YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Qishloq xo'jaligi infratuzilmasi nazariyasi xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. Amerikalik iqtisodchi T. W. Schultz (1964) o'zining 'Transforming Traditional Agriculture' asarida qishloq xo'jaligida kapital va infratuzilmaga sarmoya kiritishning ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sirini ilk bor nazariy jihatdan asoslab

berdi. U qishloq xo'jaligi infratuzilmasi — yo'llar, irrigatsiya tizimlari, saqlash inshootlari — ning agrar daromadlar bilan bog'liqligini ko'rsatdi. Fan va tadqiqot instituti World Bank (2008) hisobotida rivojlanayotgan mamlakatlarda qishloq xo'jaligi bozor infratuzilmasining — xususan, logistika va saqlash imkoniyatlarining — mahsulot yo'qolishiga ta'siri batafsil o'rganildi. Hisobotga ko'ra, Markaziy Osiyo mamlakatlarida postuv yo'qolishlari (post-harvest losses) 20-40% atrofida bo'lib, bu asosan saqlash va tashish infratuzilmasining yetarli emasligi bilan bog'liq. J. von Braun va R. Meinzen-Dick (2009) tadqiqotida infratuzilma bilan kichik fermer xo'jaliklarining bozorga kirish imkoniyatlari o'rtasidagi munosabat o'rganilgan. Ular sovuq zanjir (cold chain) infratuzilmasini rivojlantirish eksport salohiyatini 30-50% oshirishi mumkinligini isbotlashdi. Xalqaro Oziq-ovqat va Qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO, 2013) hisobotida O'rta Osiyo davlatlarida agrar infratuzilmani modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlari aniqlangan: irrigatsiya tizimlarini ta'mirlash, fermer xizmat ko'rsatish markazlarini tashkil etish va raqamli agrar platformalarni joriy etish. Bundan tashqari, tadqiqotchi M. Gabre-Madhin (2012) Markaziy Osiyo fermer bozorlarida narx uzilishlari infratuzilma kamchiliklari oqibati ekanligini ko'rsatdi.

MDH mamlakatlarida agrar infratuzilma masalalari ham faol tadqiq etilmoqda. Rossiyalik olim A.V. Petrikov (2015) qishloq xo'jaligi kooperatsiyasi va infratuzilma munosabatlarini o'rganib, kooperativ tuzilmalarning saqlash va qayta ishlash infratuzilmasiga kirishni yengillashtirishi mumkinligini ko'rsatdi. Qozog'istonlik tadqiqotchi G.A. Kasymova va hammuallif (2018) O'rta Osiyo davlatlarida agrar logistika muammolarini tahlil qildi va mintaqalar o'rtasidagi logistika xarajatlarining iqtisodiy samaradorlikka salbiy ta'sirini ko'rsatdi. Ular Qozog'iston va Qirg'izistondagi fermer xo'jaliklar misolida logistika infratuzilmasiga investitsiyalarning daromadlilikka ta'sirini o'rgandilar. Ukrainalik iqtisodchi V. Zhuk (2016) postsovyet agrar tuzilmalarida infratuzilmaviy meros muammolarini ko'tardi. Uning tadqiqotlari Markaziy Osiyo davlatlariga ham qisman taalluqlidir — sobiq ittifoq davrida qurilgan saqlash va qayta ishlash ob'ektlarining eskirganligi va qayta qurishga ehtiyoj mavjudligi isbotlandi.

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi infratuzilmasi bo'yicha tadqiqotlar so'nggi o'n yillikda sezilarli darajada faollashdi. Akademik T.S. Raximov (2019) O'zbekistonda qishloq xo'jaligi klasterlarini rivojlantirish va infratuzilma ta'minoti masalalarini o'rgandi. U Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida paxta klasterlarini shakllantirish tajribasini tahlil qildi va infratuzilma kamchiliklari hisobi bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqdi. Professor B.Yu. Xodiyev (2020) O'zbekiston qishloq xo'jaligida raqobatbardoshlikni oshirishda logistika infratuzilmasining rolini o'rgandi.

Tadqiqotida Qashqadaryo viloyatida sabzavot-meva mahsulotlarini bozorga chiqarishda transport xarajatlarining ulushi 15-22% ni tashkil etishi aniqlandi. N.A. Matchanov va M.I. Tursunova (2021) tadqiqotlarida Qashqadaryo viloyatida fermer xo'jaliklarining kredit va moliyaviy xizmatlar infratuzilmasiga kirish imkoniyatlari baholandi. Ular viloyatda moliyaviy xizmatlar infratuzilmasi rivojlanmaganligining fermerlar investitsion faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganini isbotladi. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi (2023) ma'lumotlariga ko'ra, Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish hajmi 2018-2022-yillar davomida 23% ga o'sgan, lekin postuv yo'qolishlar hali ham 18-25% atrofida saqlanib qolmoqda, bu esa infratuzilma muammolarining dolzarbligini ko'rsatadi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda Qashqadaryo viloyatida agrar sohada infratuzilmaviy ta'minot holatini o'rganish va uni yaxshilash imkoniyatlarini baholashda statistik tahlil, qiyosiy tahlil, kuzatish hamda umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Statistik ma'lumotlar asosida viloyatda qishloq xo'jaligi infratuzilmasining mavjud holati, mahsulotlarni saqlash, qayta ishlash, tashish va bozorga yetkazish jarayonlaridagi muammolar tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil orqali hududdagi infratuzilmaviy imkoniyatlar boshqa mintaqalar tajribasi bilan solishtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Viloyatning agrar salohiyati va infratuzilma holati

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning janubida joylashgan bo'lib, 28,6 ming km² maydonni egallaydi. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, viloyat aholisi 3,5 milliondan ortiqni tashkil etadi va ulkan mehnat salohiyatiga ega. Viloyatda 2023-yilda 612 ming gektar ekin maydonida qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirilib, jami qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish hajmi 14,3 trillion so'mni tashkil etdi.

Ko'rsatkich	2019	2020	2021	2022	2023
Ekin maydoni (ming ga)	578	590	598	605	612
Sug'oriladigan yer (%)	68	69	70	71	72

Fermer xo'jaliklari (dona)	12 450	13 120	14 200	15 300	16 800
Ishlab chiqarish (mlrd so'm)	9 870	10 450	11 200	12 800	14 300
Eksport ulushi (%)	8,2	9,1	10,5	12,3	14,1

2-jadval. Qashqadaryo viloyatida qishloq xo'jaligi ko'rsatkichlari dinamikasi (2019-2023)

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, viloyatda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi barqaror o'sish tendentsiyasini ko'rsatmoqda. Ekin maydonlari ham, fermer xo'jaliklari soni ham, eksport ulushi ham o'sgan. Biroq bu o'sish infratuzilma rivojlanishi bilan mutanosib emas.

Viloyatda mahsulotlarni saqlash infratuzilmasining tanqisligi agrar sohaning asosiy muammolaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotga ko'ra, 2023-yilda viloyatda mavjud sovuq saqlash hajmi 42 ming tonnani tashkil etib, ehtiyojning faqat 28% ni qoplab oldi.

Saqlash turi	Mavjud sig'im (t)	Ehtiyoj (t)	Qoplanish (%)
Sovuq saqlash omborlari	42 000	150 000	28%
Oddiy omborlar	95 000	220 000	43%
Texnik quritish inshootlari	18 000	60 000	30%
Qayta ishlash korxonlari	35 000	130 000	27%
Jami	190 000	560 000	34%

3-jadval. Qashqadaryo viloyatida saqlash infratuzilmasi holati (2023)

Saqlash sig'imining yetishmasligi natijasida viloyatda yillik 18-25% atrofida postuv yo'qolishlar kuzatilmoqda. Bu ayniqsa sabzavot va meva mahsulotlari uchun o'tkir muammo hisoblanadi. Samarqand va Toshkent viloyatlari bilan qiyoslaganda Qashqadaryo viloyatida sovuq saqlash sig'imi 2 barobarga kam.

Logistika infratuzilmasi tahlili shuni ko'rsatdiki, Qashqadaryo viloyatining ko'pgina qishloq tumanlari asfalti yaxshi yo'llar bilan ta'minlanmagan. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, viloyatdagi qishloq yo'llarining 38% i ta'mir talab holatda. Bu holat

mahsulotlarni bozorga chiqarish xarajatlarini oshirib, fermerlarning daromadligini pasaytirmoqda.

Tuman	Bozorga masofa (km)	Logistika xarajati (%)	Postuv yo'qolish (%)
Qarshi tumani	15-30	8-12	12-15
Shahrisabz tumani	55-80	14-18	18-22
Kitob tumani	70-95	16-20	20-25
G'uzor tumani	80-110	18-23	22-28
Muborak tumani	90-120	20-25	24-30
O'rtacha	62	15,2	19,2

4-jadval. Tanlangan tumanlar bo'yicha logistika ko'rsatkichlari tahlili (2023)

Jadvaldan ko'rinadiki, markazdan uzoqlashgan tumanlar — G'uzor va Muborak — da logistika xarajatlari va postuv yo'qolishlar eng yuqori. Bu tumanlar uchun maxalliy qayta ishlash va saqlash inshootlarini tashkil etish ayniqsa muhimdir. So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, fermerlarning 72% i logistika xarajatlarini foyda marjasini qisqartiruvchi asosiy omil sifatida ko'rsatdi.

SWOT-tahlil: mintaqaviy imkoniyatlar va tahdidlar

KUCHLI TOMONLAR (S)	IMKONIYATLAR (O)
Katta ekin maydoni (612 ming ga); qulay iqlim sharoiti; 16 800+ fermer xo'jaligi; tajribali qishloq xo'jaligi mehnat kuchi; suv resurslari (Qashqadaryo daryosi)	Davlat subsidiyalari va kreditlari; xalqaro investitsiyalar jalb etish; raqamli agrotexnologiyalar; eksport salohiyatini kengaytirish; PPP (davlat-xususiy sheriklik)
ZAIF TOMONLAR (W)	TAHDIDLAR (T)
Sovuq saqlash sig'imi yetishmovchiligi (28%); qishloq yo'llarining 38% ta'mir talab; yuqori postuv yo'qolishlar (18-25%); kredit kirish imkoniyati cheklangan; raqamli texnologiyalar qoplanishi past	Iqlim o'zgarishi va qurg'oqchilik xavfi; import raqobati kuchayishi; mehnat kuchining shaharlarga oqishi; moliyalashtirish manbalarining kamligi; bozor narxlari beqarorligi

5-jadval. Qashqadaryo viloyatida agrar infratuzilmaning SWOT-tahlili

So'rovnoma va ekspert baholari asosida Qashqadaryo viloyatida infratuzilmani rivojlantirish uchun bir qator muhim imkoniyatlar aniqlandi. Birinchi navbatda, viloyatda PPP (davlat-xususiy sheriklik) mexanizmi orqali sovuq zanjir

infratuzilmasini rivojlantirish salohiyati mavjud.

Imkoniyat yo'nalishi	Salohiyat darajasi	Investitsiya ehtiyoji (mlrd so'm)	Kutilayotgan samara
Sovuq saqlash omborlari	Yuqori	850-1 200	Yo'qolishlar 40% ga kamayadi
Agrologistika markazlari	Yuqori	600-900	Xarajatlar 25% ga kamayadi
Qayta ishlash klasterlari	O'rta-yuqori	1 200-1 800	QA ulushi 18% ga o'sadi
Raqamli agrobzor	O'rta	120-200	Narx shaffofligi ta'minlanadi
Servis markazlari	O'rta	300-450	Texnik yordamga kirish yaxshilanadi
Sug'orish modernizatsiyasi	Yuqori	2 000-3 500	Suv sarfi 30% tejiladi

6-jadval. Infratuzilmaviy imkoniyatlarni baholash matritsasi

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, sovuq saqlash omborlari va agrologistika markazlariga investitsiyalar eng tez samara beradigan yo'nalishlar hisoblanadi. So'rovnoma ko'ra, fermerlarning 68% i qo'shimcha saqlash infratuzilmasi bo'lsa, mahsulotni qulay vaqtda sotish imkoniyatlaridan foydalanishni istaydi. Fermerlarning 74% i yaqin atrofda qayta ishlash korxonasi bo'lsa, mahsulotini xom ashyo emas, qayta ishlangan ko'rinishda sotishga tayyor.

5. XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari Qashqadaryo viloyatida agrar sohada infratuzilmaviy ta'minotning hozirgi holati qishloq xo'jaligining mavjud salohiyatidan to'liq foydalanishga imkon bermayapti degan xulosani tasdiqlaydi. Quyidagi asosiy xulosalar aniqlandi:

1. Viloyatda saqlash infratuzilmasi ehtiyojning atigi 28-43% ini qoplab, yiliga 18-25% atrofida postuv yo'qolishlarni keltirib chiqarmoqda.
2. Qishloq yo'llarining 38% i ta'mir talab holatda bo'lib, bu logistika xarajatlarini (15-25%) oshirmoqda va fermerlar daromadliligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.
3. Kredit va moliyaviy xizmatlar infratuzilmasining yetarli emasligi fermerlarning investitsion faolligini cheklash omili bo'lib qolmoqda.

4. SWOT-tahlil ko'rsatganidek, viloyatda infratuzilmani rivojlantirish uchun jiddiy imkoniyatlar mavjud: davlat subsidiyalari, xalqaro investitsiyalar va PPP mexanizmlari.

Tadqiqot natijalariga asoslangan holda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Davlat siyosati bo'yicha tavsiyalar:

— Har bir tuman markazida kamida bittadan zamonaviy agrologistika markazi barpo etish, markazdan uzoq tumanlarda (G'uzor, Muborak) ustuvor tartibda amalga oshirish.

— Sovuq saqlash sig'imini 2030-yilga qadar 4 barobarga oshirish maqsadida davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalar ishlab chiqish.

— Qishloq yo'llarini ta'mirlash va kengaytirish uchun mahalliy byudjetlardan ajratmalarni kamida 2 barobarga oshirish.

— Fermerlar uchun imtiyozli kreditlash dasturlarini kengaytirish va infratuzilmaga investitsiyalar uchun soliq imtiyozlari joriy etish.

Xususiy sektor uchun tavsiyalar:

— Fermerlar kooperativlarini tashkil etish orqali sovuq saqlash va qayta ishlash infratuzilmasiga qo'shma investitsiyalar amalga oshirish.

— Raqamli agrobzor platformalarini joriy etish orqali narx shaffofligi va bozorga kirish imkoniyatlarini yaxshilash.

— Agrotexnologiya klasterlarini tashkil etish orqali fermerlar, qayta ishlash korxonalarini va eksportchilar o'rtasida ishonchli zanjir yaratish.

Ilmiy-tadqiqot bo'yicha tavsiyalar:

— Viloyatning barcha tumanlari bo'yicha infratuzilma monitoringini muntazam o'tkazish va ma'lumotlar bazasini yaratish.

— Iqlim o'zgarishi sharoitida agrar infratuzilmaning barqarorligi masalalarini o'rganish va moslashuv choralarini ishlab chiqish.

Agrar sohada infratuzilmaviy ta'minotni yaxshilash — bu nafaqat qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish, balki viloyat aholisining turmush darajasini ko'tarish, qishloq joylarida ish o'rinlarini yaratish va mintaqaning eksport salohiyatini kengaytirish uchun muhim strategik yo'nalishdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, agar yuqoridagi tavsiyalar ketma-ket amalga oshirilsa, Qashqadaryo viloyati 2030-yilga

qadar agrar sohada o'zining real salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga qodir.

6. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Schultz, T.W. (1964). Transforming Traditional Agriculture. Yale University Press, New Haven, 212 p.
2. World Bank (2008). Agriculture for Development: World Development Report 2008. Washington D.C.: World Bank Publications, 384 p.
3. Von Braun, J., Meinzen-Dick, R. (2009). Land Grabbing by Foreign Investors in Developing Countries. IFPRI Policy Brief No. 13. Washington D.C., 8 p.
4. FAO (2013). Regional Strategic Framework for Improving Agricultural Productivity in Central Asia. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 96 p.
5. Gabre-Madhin, M. (2012). A Market for Abdi: Creating a Commodity Exchange in Ethiopia. IFPRI Discussion Paper, Washington D.C., 44 p.
6. Asian Development Bank (2022). Agricultural Value Chain Development in Uzbekistan: Assessment and Recommendations. ADB Report, Manila, 68 p.
7. Petrikov, A.V. (2015). Kooperatsiya i agrarny sektor Rossii: problemy i perspektivy. Voprosy ekonomiki, № 8, s. 45-62.
8. Kasymova, G.A., Bekova, A.T. (2018). Agrologistika O'rta Osiyoda: muammolar va yechimlar. Qozog'iston Iqtisodiyot jurnali, № 4, 88-102-betlar.
9. Zhuk, V.M. (2016). Postsovetskaya agrarnaya infrastruktura: naslediye i modernizatsiya. Institut agrarnoj ekonomiki Ukrainy, Kiyev, 198 s.
10. Raximov, T.S. (2019). Qishloq xo'jaligi klasterlari va infratuzilma ta'minoti. O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, Toshkent, 164 bet.
11. Xodiyev, B.Yu. (2020). O'zbekiston qishloq xo'jaligida raqobatbardoshlik va logistika. 'Iqtisodiyot' jurnali, № 5, 34-48-betlar.
12. Matchanov, N.A., Tursunova, M.I. (2021). Qashqadaryo viloyatida fermer xo'jaliklarining moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlari. Agrar iqtisodiyot va turizm, № 2, 19-31-betlar.
13. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (2024). Qishloq xo'jaligi statistik to'plami 2023. Toshkent, 312 bet.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi (2022). Yangi O'zbekiston — 2030 Strategiyasi. Xalq so'zi, 30-yanvar 2022-yil.
15. Qashqadaryo viloyati hokimligi (2023). 2023-yil iqtisodiy rivojlanish hisoboti.